

Osvrt na knjigu: „Agrokor slom ortačkog kapitalizma“

Stavovi i mišljenja izneseni u ovom prilogu prikaz su isključivo sadržaja knjige autorice dr. sc. Martine Dalić i ni na koji način ne odražavaju stavove i mišljenja autora ovog priloga, ni uredništva časopisa Pravnika.

Knjiga „Agrokor slom ortačkog kapitalizma“ autorice dr. sc. Martine Dalić višeslojna je i iz nje se može iščitati nekoliko različitih teza koje autorica provlači kroz cijelo djelo. Knjiga, osim što opisuje jedno važno poglavlje gospodarskog i političkog života u Hrvatskoj, predstavlja također i svojevrsne političke memoare visoko rangirane političarke i državne dužnosnice. Također, knjiga obiluje neizvjesnostima, političkim makinacijama, pravno – ekonomskim odnosima te daje cjelovit uvid u problematiku Agrokoru i način rješavanja iste. Sama autorica je polit-ekonomski obrazovana ekonomska stručnjakinja s dugogodišnjim iskustvom rada u državnoj službi što se jasno očitava u njezinoj analitičkoj slučaju Agrokor, u stilu pisanja te načinu na koji sama pristupa ovoj složenoj financijsko-pravnoj situaciji. Također, može se reći kako je knjiga i svojevrsna obrana autorice od medijske i političke hajke koja je nastala tijekom postupka rješavanja problema u Agrokoru te koja je naposljetku dovela i do njezine ostavke. Knjiga cjelovito prati događaje i procese od veljače 2017. godine sve do donošenja nagodbe vjerovnika i stvaranja nove Agrokor grupe.

Prije svega, važno je istaknuti nekoliko biografskih crta o samoj autorici, a iz vremena događaja koje sama opisuje. Martina Dalić, po struci ekonomistica, a po tituli doktorica znanosti, u vrijeme događaja o kojima piše obnašala je dužnost potpredsjednice Vlade Republike Hrvatske i ministrice gospodarstva, poduzetništva i obrta. Također, važno je istaknuti da se radi o višegodišnjoj državnoj dužnosnici, jer je u mandatu Vlade Jadranke Kosor obnašala dužnost ministrice financija. U tom smislu, u stvaranju ove knjige od izuzetne je važnosti njezino iskustvo državne dužnosnice upravo radi temeljnih principa i postulata funkcioniranja državne službe koje autorica ističe. Radilo se dakle o visoko pozicioniranoj osobi, jednoj od najvažnijih u samoj Vladi RH i osobi od povjerenja predsjednika Vlade Andreja Plenkovića. Osim toga, Martina Dalić bila je, tijekom svoje karijere, i glavni ekonomist Privredne banke Zagreb, predsjednica Uprave Partner banke, a radila je i u Međunarodnom monetarnom fondu.

Knjiga se sastoji od 15 poglavlja, redom: 1. Transformacijski učinak, 2. „Konzern“ Agrokor, 3. Politički dogovor o osnivanju radne skupine, 4. Ja sam odgovoran, ali vi ćete biti krivi, 5. Dileme, nedoumice i početni scenariji, 6. Ideološke razlike u ekonomskim odlukama, 7. Zakon o postupku izvanredne uprave, 8. Odlučivanje o izvanrednom povjereniku, 9. Izvanredni povjerenik Ante Ramljak, 10. Kreditiranje Agrokoru u razdoblju izvanredne uprave, 11. Dobavljači, 12. Financijske institucije, 13. Interesne skupine i politički populizam, 14. Nova Agrokor grupa i 15. Hrvatska može i zna – „transformacijski učinak“ u politici za sada nepotpun. Knjiga autorice Martine Dalić višeslojna je upravo iz razloga što nam donosi pogled u tri različite optike kojima možemo promatrati čitave

processe vezane uz izvanrednu upravu, ali i procese vezane uz sva događanja u Agrokoru i njegovim operativnim kompanijama. Knjiga donosi **politički, ekonomski i pravni pogled**. Teško je, iz ove perspektive, reći koji bi od ta tri pogleda bio najvažniji, ali svaki od njih donosi nam nešto novo i u konačnici, nadopunjavaju se svojim različitostima i sadržajima.

Kada govorimo o **političkom aspektu**, govorimo najprije, kako to naziva sama autorica, o transformacijskom učinku koje bi rušenje ortačkog kapitalizma imalo na čitavo društvo i gospodarstvo. Naime, autorica ističe kako je ortački ili dogovorni kapitalizam bio *modus operandi* poslovanja Agrokoru dugi niz godina. Upravo zato, navodi kako je proces izvanredne uprave bio važan za rušenje ili barem uklanjanje ortačkog kapitalizma u nekoj početnoj fazi. Autorica ortački kapitalizam definirao kao „takvu povezanost poslovne i političke klase koja samo nekima osigurava prednost u postupanju države, povlašten pristup državnim resursima ili novcu poreznih obveznika, te kao smanjivanje izazova tržišne konkurencije i poslovnih rizika kojima su izloženi drugi sudionici na tržištu“¹. Teza o ortačkom kapitalizmu jedna je od najvažnijih teza koje autorica postavlja. Naime, tvrdi kako je bivši predsjednik Uprave Agrokoru i njegov vlasnik Ivica Todorčić, „Gazda“² vrlo utjecajan i moćan čovjek u hrvatskom društvu. Dalić upravo u Todorčiću i njegovom menadžmentu vidi uzroke za nastajanje krize u Agrokoru s prijetnjom po cijelo hrvatsko gospodarstvo. Gotovo konstantno kroz knjigu provlači tezu o tome da su Ivica Todorčić i njegov način poslovanja rezultirali brojnim greškama koje su dovele do kolapsa Agrokoru³. Nastavno na to, politička dimenzija knjige širi se preko interesno – političkih skupina za koje autorica smatra da su imale ogroman interes naštetiti procesu izvanredne uprave Agrokoru ili ga čak potpuno prekinuti. U tom smislu, autorica ne navodi o kojim se konkretno političkim ili ekonomskim savezima radi, ali navodi imena nekih visokih državnih dužnosnika i gospodarstvenika koji su u cijelom tom procesu, određene njegove dijelove vidjeli kao loše ili kontaminirane te na taj način pokušali osporiti proces pred licem javnosti. Prema autorici, najveći interes rušenja izvanredne uprave imao je upravo Ivica Todorčić, bivši vlasnik Agrokoru. Nadalje, autorica ističe imena političara za koje smatra da su na neki način naštetili procesima oko Agrokoru i dodatno ih usporili. Tu precizira imena nekih od njih, kao što su: Gordan Jandroković, predsjednik Hrvatskog sabora; Goran Marić, ministar državne imovine u Vladi RH; Milorad Pupovac, saborski zastupnik; Davor Ivo Stier, bivši potpredsjednik Vlade RH i ministar vanjskih poslova; Andrija Hebrang, bivši potpredsjednik Vlade RH; Božo Petrov, saborski zastupnik; Davor Bernardić, saborski zastupnik i brojni drugi. Kroz knjigu, autorica također ističe i smatra vrlo pozitivnom ulogu predsjednika Vlade Andreja Plenkovića. Autorica navodi kako se kroz više od godine dana rada izvanredne uprave Agrokoru vršio intenzivni politički pritisak brojnih političkih i gospodarskih aktera putem raznih posrednih i neposrednih kanala, a sve kako bi se osporio proces izvanredne uprave te kako do nagodbe među vjerovnicima ne bi niti došlo. U tom smislu, autorica ne navodi s kojim ciljem ili iz kojeg motiva su određeni pojedinci ili skupine imale interes u tome da okončaju postupak izvanredne uprave. S druge strane, smatra kako je politička hajka koja je pratila proces dobrim dijelom motivirana osnovnim nerazumijevanjem ekonomskih poteškoća Agrokoru, s opet za neke je pak politički populizam u cilju stjecanja političkih poena kod birača bio jedini motiv. Važnost političke dimenzije knjige ogleda se i u činjenici što su brojni akteri imali upliva u procese koji se u vodili u vezi s Agrokorom te su ih iz brojnih razloga pokušali ili nastojali spriječiti. U tom smislu, autorica posebno važnim za rušenje ortačkog kapitalizma ističe odbijenicu Vlade Republike Hrvatske Ivici Todorčiću u veljači 2017.

¹ Dalić, Martina, *Agrokor slom ortačkog kapitalizma*, Zagreb, 2018, str. 11

² *Ibid*; str. 46.

³ *Ibid*; str. 44.

godine za dodatnim financiranjem Agrokoru u iznosu od 300 milijuna eura iz državnog proračuna. Smatra kako je tadašnje „NE“ Todoriću bio početak rušenja jednog sustava koji se gradio desetljećima, ne samo u Agrokoru već i u Hrvatskoj. Nastavno na to, autorica ističe kako su svim daljnjim postupcima u vezi s Agrokorom, postupanjem i radom izvanredne uprave te konačno donošenjem nagodbe stvoreni preduvjeti i put za razvoj modernog tržišnog gospodarstva i tržišne utakmice⁴ u Republici Hrvatskoj.

Druga dva pogleda koje nam daje dr. sc. Dalić su ekonomski i pravni pregled na događanja u Agrokoru i izbjegavanje njegovog stečaja. Te dvije optike međusobno su isprepletene, s obzirom da je pravni dio motiviran upravo ekonomskim razlozima. **Ekonomska pogled** upućuje čitatelje u posljedice moguće propasti Agrokoru, teškoće u naplati potraživanja vjerovnika te njihovim omjerima u strukturi duga Agrokoru. Naime, autorica navodi kako se stečaj i posljedična propast Agrokoru nije smjela dopustiti, jer bi to imalo značajne implikacije na cijeli gospodarski sustav u Hrvatskoj i regiji. Tako autorica navodi kako bi posljedice krize u Agrokoru mogle biti gubitak velikog broja radnih mjesta, iseljavanje te *explicite* kaže da bi posljedice u Slavoniji mogle biti jednako razorne kao i posljedice rata⁵. Autorica smatra kako takvo viđenje problema ima snažno uporište u činjenici da su brojni vjerovnici Agrokoru bili upravo hrvatski dobavljači čijem djelovanju i poziciji je posvećen dobar dio knjige. To znači da se radi o raznim hrvatskim trgovačkim društvima, velikima i malima, obiteljskim poduzećima, OPG-ovima i malim proizvođačima koji su na neki način bili ovisni o Agrokoru. Stečaj Agrokoru, ističe autorica, neminovno bi povukao u propast i sve te male dobavljače, a Slavonija bi, zbog propasti poljoprivrednih kombinata, doživjela krah. Ekonomske poteškoće ističu se kao osnovne i temeljne za pristup čitavoj stvari i kasniji način rješavanja problema pa i donošenja Zakona o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku (u daljnjem tekstu: Zakon o postupku izvanredne uprave). Nastavno na to, autorica objašnjava čitav niz ekonomskih odnosa koji su postojali i funkcionirali prije početka rada izvanredne uprave. Navodi i objašnjava problematiku velikog broja mjenica i obveznica koje je Agrokor izdavao, a čiji se broj i iznosi u tim početnim fazama postupka nisu mogli jasno utvrditi. Autorica u ovom ekonomskom pregledu pokušava čitateljima približiti poziciju vjerovnika u čitavoj stvari, potraživanja koja imaju prema Agrokoru i to kako su se ponašali u tijeku postupka izvanredne uprave. U tom smislu nastojala je što pomnije i sadržajnije obrazložiti ulogu domaćih, a posebice stranih vjerovnika i investitora. Tu se posebno osvrnula na *Knighthood Capital Management*⁶ i *Sberbank of Russia*⁷. S obzirom da se u javnom prostoru vrlo sumnjičavo gledalo na njihove uloge i aktivnosti, autorica je pokušala dati predodžbu i precizirati njihove interese, uloge i djelovanje. Posebno je važno istaknuti kako dr. sc. Dalić oštro opovrgava tadašnje medijske natpise i vatrene političke govore nekih političara o tome da *Knighthood Capital Management* i *Sberbank of Russia* za cilj imaju iznijeti novac iz Hrvatske i potpuno preuzeti Agrokor iz nekih geopolitičkih razloga. Nadalje, posebno poglavlje posvećeno je kreditiranju Agrokoru za vrijeme izvanredne uprave i problematici refinanciranja starog duga te *roll-up* kreditu. U tom dijelu autorica detaljno obrazlaže teškoće vezane uz dobivanje novog kredita za Agrokor i financiranja nove likvidnosti⁸. Jedino tako mogle su se servisirati sve tekuće obveze Agrokoru prije potrebne za održanje cijelog sustava i za napredak.

⁴ *Ibid*; str. 222.

⁵ *Ibid*; str. 56.

⁶ *Ibid*; str. 139.

⁷ *Ibid*; str. 167.

⁸ *Ibid*; str. 128.

Treći, **pravni dio** također je jedan od stupova ove knjige. Naime, autorica vrlo detaljno i kronološki objašnjava pisanje i donošenje samog Zakona o postupku izvanredne uprave. Čitatelji mogu u tančine vidjeti aktivnosti Vlade RH, sastav radne skupine i njihovo djelovanje tijekom pisanja Zakona. U tom dijelu autorica oštro odbacuje teze da se pri kreiranju Zakona o postupku izvanredne uprave radilo o kakvoj njezinoj *grupi Borg* te ističe da je radna skupina koja je sudjelovala u pisanju sastavljena od financijskih i pravnih stručnjaka koji poznaju međunarodne financije i domaće ekonomske i poslovne prilike, a kako bi se što bolje razriješio cijeli slučaj s Agrokorum. Također navodi kako su tu istu radnu skupinu činili ljudi predloženi od stranaka vladajuće koalicije, posebno Hrvatske demokratske zajednice i Mosta. Autorica se, u početnoj fazi okupljanja radne skupine, posebno osvrće na ulogu Mosta te njegova predsjednika, a tadašnjeg predsjednika Hrvatskog sabora, Bože Petrova u dijelu koji se odnosi na pozivanje stručnjaka u Vladu i lamentiranja o potencijalnim rješenjima krize u Agrokoru. Također, autorica ističe i objašnjava uloge predsjednika Vlade Andreja Plenkovića, ministra unutarnjih poslova Davora Božinovića te eksperata koji su, na njezin ili poziv drugih političara iz vladajuće koalicije, postali dio radne skupine. Manji dio knjige zauzela je i tzv. *afera Hotmail* gdje se autorica vrlo kritički osvrće na tadašnje pisanje medija i objave dijela njezine elektroničke pošte. Autorica smatra kako afera, u smislu otkrivanja radnji nje kao državnog dužnosnika, nije bilo⁹. Navodi kako u njezinoj elektroničkoj pošti nema ničega suspektnog te kako je domenu *Hotmail* koristila slučajno, iz razloga što je jedan od članova radne skupine, Tonči Korunić, inicijalni e-mail poslao upravo na tu adresu, stoga se korespondencija nastavila putem iste domene¹⁰. Dobar dio knjige posvećen je objašnjenjima, razlozima i motivima donošenja posebnog Zakona o postupku izvanredne uprave. Autorica u tom smislu naglašava kako je, iz više razloga, postojala nužnost donošenja novog insolventijskog rješenja koje bi se primijenilo u slučaju Agrokora. U tom smislu, autorica navodi kako u Europskoj uniji tzv. posebni insolventijski postupci nisu bili rijetkost te se pozvala na talijanski slučaj kompanije Parmalat, kada je također donesen poseban zakon radi spašavanja kompanije. Na kraju, tzv. *Lex Parmalat*¹¹ bio je i uzor prilikom pisanja i donošenja Zakona o postupku izvanredne uprave. Kao neke druge razloge autorica ističe kako bi bilo loše da se cijeli postupak proveo putem instituta stečaja ili predstečajne nagodbe. Kao argumente navodi trajanje samih postupaka, brojnost i raspršenost sjedišta operativnih kompanija Agrokora diljem Hrvatske te potrebu uvođenja instituta zaduženja s prednošću namirenja¹². Naime, institut zaduženja s prednošću namirenja bio je nužan korak upravo kako bi Agrokora mogao dobiti novi kredit te kako bi došao do nove likvidnosti i svježeg novca. Osim toga, autorica ističe i podatak prema kojemu je Hrvatska na listi *Doing Business* po efikasnosti stečajnih postupaka tek na 60. mjestu¹³. S obzirom na sve te razloge zaključuje kako postojeći insolventijski pravni okvir u Hrvatskoj ne ulijeva povjerenje da se problem u Agrokoru može efikasno riješiti. Na temelju tih i mnogih drugih razloga krenulo se u stvaranje Zakona o postupku izvanredne uprave, a po uzoru na talijanski tzv. *Lex Parmalat*. Autorica naglašava kako je samo u jedanaest dana nastao prijedlog Zakona o postupku izvanredne uprave koji je kasnije bio pravna osnova za postojanje i djelovanje same izvanredne uprave i ključna stavka u spašavanju posrnutog Agrokora. Potrebno je i naglasiti kako, prema dr. sc. Dalić, sam Zakon o postupku izvanredne uprave u konačnici i nema pretjerane veze s talijanskim uzorom. Razlog je tome što prema talijanskom zakonu čitav postupak izvanredne uprave otvara i nadzire ministarstvo odnosno država, dok prema hrvatskom zakonu aktivacija samog postupka

⁹ *Ibid*; str. 206.

¹⁰ *Ibid*; str. 210.

¹¹ *Ibid*; str. 83.

¹² *Ibid*; str. 79.-80.

¹³ *Ibid*; str. 80.

temelji se na suglasnosti i potpisu vlasnika, a postupak nadziru sud i vjerovnici. Na nekoliko mjesta u knjizi autorica naglašava i činjenicu kako je Ustavni sud Republike Hrvatske potvrdio ustavnost Zakona o postupku izvanredne uprave, ali i činjenicu kako su Visoki sud Engleske i Walesa te Švicarski sud prihvatili postupak izvanredne uprave kao strani insolventni postupak. Također ističe kako su Europski parlament i Vijeće uvrstili sam Zakon o postupku izvanredne uprave u *Anex A Uredbe o insolventnosti* čime su sve članice Europske unije obvezane da izvanrednu upravu prihvaćaju kao insolventni postupak¹⁴. Nastavno na dio posvećen izradi Zakona o postupku izvanredne uprave, autorica detaljno opisuje način izbora izvanrednog povjerenika, činjenicu da ga potvrđuje sud te okolnosti u kojima se našla Vlada RH, i ona kao potpredsjednica Vlade, pri izboru istog. Posljedično obrazlaže reference i rad Ante Ramljaka, izvanrednog povjerenika u Agrokoru te okolnosti i razloge njegove ostavke te imenovanja Fabrisa Peruška i Irene Weber kao izvanrednog povjerenika i zamjenice izvanrednog povjerenika u kasnijoj fazi postupka.

Sam kraj knjige posvećen je grubom prikazu sadržaja nagodbe, odnosno strukturi nove Agrokor grupe te transformacijskom učinku na društvo i društveno – političke odnose. Autorica objašnjava strukturu vlasništva Agrokoru u postotcima¹⁵ kao i iznose do kojih su se vjerovnici namirili u postupku izvanredne uprave. Osim toga, autorica se vraća na početak, govoreći o transformacijskom učinku tumačeći i zaključujući kako je postupak izvanredne uprave uspio, i bez toga da je država ušla u vlasništvo Agrokoru te unatoč svim političkim i drugim pritiscima koji su u tijeku postupka bili i više nego dominantni.

¹⁴ *Ibid*; str. 85.

¹⁵ *Ibid*; str. 217.